

Rok 2022 Rokiem Józefa Wybickiego

*Józef Wybicki
(1747-1822)
– twórca hymnu
narodowego*

„Józefa Wybickiego znamy przede wszystkim jako autora polskiego hymnu narodowego. Mniej wiemy o tym, że był on wybitnym humanistą epoki oświecenia, działaczem politycznym i społecznym, współorganizatorem życia polskiego na emigracji po trzecim rozbiore Rzeczypospolitej szlacheckiej, bojownikiem o niepodległość Polski na przełomie XVIII i XIX wieku, rzecznikiem orientacji zachodniej w polskiej myśli politycznej, posłem, senatorem, dyplomatą, prawnikiem, ekonomistą, geografem, pedagogiem, publicystą, prozaikiem, poetą, a nawet pisarzem dramatycznym. Ten uzdolniony organizator i działacz oraz oddany bez reszty krajowi patriota, przez całe swe życie angażował się z powodzeniem w sprawy narodu polskiego. Swą postawą i wielokierunkową działalnością wywierał istotny wpływ na kształtowanie aktywności narodowo-politycznej i niepodległościowej szerszych warstw społeczeństwa polskiego w okresie konfederacji barskiej, rozbiorów i insurekcji kościuszkowskiej, legionów polskich, powstania wielkopolskiego w 1806 roku oraz Księstwa Warszawskiego.”

Zbigniew Dworecki

Życie i działalność polityczna

Józef Wybicki herbu Rogala urodził się 29 września 1747 r. w Będominie pod Kościerzyną na Kaszubach w rodzinie pochodzącej z średnio zamożnej szlachty. W wieku ośmiu lat rozpoczął naukę w kolegium jezuickim, które ze względu na panujące tam surowe metody wychowawcze wspominał po latach jako „ociemnicę i katownię”.

Po opuszczeniu kolegium Wybicki rozpoczął praktykę sądową w kancelarii grodzkiej w Skarszewach gdzie miał uczyć się prawa. Jednocześnie jego celem było zajęcie się polityką oraz podjęcie studiów uniwersyteckich za granicą i zapoznanie się tam z rozwojem i osiągnięciami postępowej nauki.

Już w 1764 r. pojechał do Warszawy na ostatnią wolną elekcję króla. Swój wyjazd Wybicki zawdzięczał związanemu z Czartoryskimi wojewodzie pomorskiemu Pawłowi Mostowskiemu, który chciał zabrać z sobą jak najwięcej zwolenników Poniatowskiego. Wybicki oddał swój głos na Stanisława Augusta, nie zdając sobie sprawy, że jego elekcja odbywa się pod naciskiem carycy Katarzyny II.

W 1767 r. mając zaledwie 20 lat, Józef Wybicki został wybrany posłem na sejm z okręgu kościerskiego (obecnie kartuskiego). Odtąd rozpoczął swą działalność patriotyczną w służbie narodu i państwa.

Po przyjeździe do Warszawy młody poseł zaczął uzupełniać swe wykształcenie. Wolne chwile spędzał na lekturze dzieł historycznych, prawniczych i geograficznych.

W latach 1767-1768 Wybicki był uczestnikiem Sejmu zwanego „repninowskim” (od nazwiska ambasadora Rosji w Warszawie Nikołaja Repnina), z powodu nacisków na postów i polityki zastraszania prowadzonej przez Rosję. Zaledwie 21-letni Wybicki, wygłosił wówczas pierwszą publiczną mowę, w której potępił akty bezprawia i rosyjską politykę Rosji wobec Polski. Jego protest odbił się szerokim echem w stolicy i spowodował, że musiał się ukrywać i po kryjomu uciekać ze stolicy. W 1768 r. brał udział w konfederacji barskiej, która została zawiązana w obronie wiary katolickiej i przeciwko polityce Rosji. Wybickiego mianowano pułkownikiem i konsyliarzem generalnym konfederacji. Stanowisko to wiązało się z licznymi wyjazdami w misjach dyplomatycznych do Wiednia i Berlina. W tym też okresie studiował na wydziale prawa Uniwersytetu W Leydzie w Holandii. Do kraju powrócił w 1772 r. na wieść o pierwszym rozbiore Polski. Osiadł w rodzinnym Będominie i zajął się pracą na folwarku. W rok później ożenił się ze starszą od siebie o 17 lat Kunegundą Drwęską. Małżeństwo to trwało jednak krótko, gdyż żona zmarła mu dwa lata po ślubie. Niedługo potem zmarła też matka Wybickiego.

Życie i działalność polityczna

Po tych wydarzeniach Wybicki powrócił do działalności politycznej. Piastował nadaną mu przez króla godność szambelana, był wizytatorem szkół na Wileńszczyźnie, uczestniczył w powierzonym mu przez Andrzeja Zamoyskiego, opracowaniu kodeksu praw, które ukazały się pod tytułem „Zbiór praw sądowych”. Kiedy jednak sejm odrzucił proponowane w kodeksie reformy, Józef Wybicki opuścił stolicę i powrócił do zajęć gospodarskich.

W 1780 r. zawarł drugie małżeństwo z Esterą Wierusz-Kowalską. Po ślubie Wybicki nie chciał wracać do Będomina, który po I rozbiore znalazł się w państwie pruskim, postanowił więc sprzedać swój majątek na Pomorzu i osiedlić się w Wielkopolsce. Zakupił wieś koło Śremu – Manieczki i tam zamieszkał wraz z małżonką. Tu urodziły się ich dzieci: Teresa, Łukasz i Józef. Wybicki poświęcał swój czas na twórczość literacką, a także wznowił swoją działalność polityczną. Został wybrany na sejm jako poseł województwa poznańskiego, a następnie kaliskiego. Choć nie brał udziału w pracach Sejmu Czteroletniego, to znalazł się w składzie deputacji przygotowującej tzw. Kodeks Stanisława Augusta. W 1793 roku Manieczki, na skutek II rozbioru Polski, znalazły się w obrębie zaboru pruskiego. Wybicki przenieśli się więc do zakupionego majątku w Krobowie niedaleko Grójca, a następnie do Warszawy.

Józef Wybicki

Życie i działalność polityczna

W obliczu zarysowującej się perspektywy upadku kraju, wzmagaly się nastroje powstańcze i spiskowe. Po wybuchu insurekcji kościuszkowskiej Wybicki wszedł do jego władz. Kiedy w kwietniu 1794 roku powstanie rozszerzyło się na Warszawę, został członkiem departamentu wojskowego Rady Zastępczej Tymczasowej, naczelnego organu władzy wykonawczej w mieście. W tym czasie też poznał generała Jana Henryka Dąbrowskiego. Pierwsze spotkanie odbyło się w okolicznościach wyjątkowo dramatycznych: podczas sesji departamentu wojskiego 1 maja 1794 roku, podczas której – wobec przystąpienia Dąbrowskiego do targowicy – zarzucano mu zdradę i żądano nawet kary śmierci. Płomienne przemówienie Wybickiego uratowało Dąbrowskiemu życie i oczyściło go ze wszystkich zarzutów. Dąbrowski obdarzył Wybickiego nieograniczonym zaufaniem, mianując go pełnomocnikiem rządowym przy swoich oddziałach. Był to początek długoletniej przyjaźni Wybickiego i Dąbrowskiego, która zaowocowała wspólną pracą dla dobra kraju. Kiedy w Wielkopolsce, która od II rozbioru była pod panowaniem pruskim również wybuchło powstanie, Wybicki zredagował tekst odezwy Kościuszki do Wielkopolan nawołującej do walki z zaborcą.

Po upadku powstania, w obawie przed Pruskimi represjami Wybicki zdecydował się na tułaczkę emigracyjną. Ścigany przez pruskie listy gończe z paszportem na inne nazwisko udał się do Francji.

Do Paryża przybył w marcu 1795 r. i tu dowiedział się o trzecim rozbiorze Polski. Tu także otrzymał wiadomość o wydanej na niego przez sąd pruski w Poznaniu karze śmierci, a także o konfiskacie dóbr ziemskich w Wielkopolsce. Władze pruskie określiły Wybickiego jako wyjątkowo groźnego „kryminalistę”.

W Paryżu Wybicki rozwijał ożywioną działalność polityczną w służbie narodu polskiego, publikując kilka broszur politycznych w języku polskim i francuskim. Liczył, że dążenia niepodległościowe Polaków zostaną w pełni poparte przez rewolucyjną Francję. Wstąpił także w szeregi emigracyjnego stronnictwa dążącego do dobudowy Polski na ustrojowych fundamentach Konstytucji 3 maja. Przez swego emisariusza zwrócił się do generała Dąbrowskiego, aby i on zdecydował się na emigrację i przyjazd do Paryża. Generał przybył do stolicy Francji w 1796 r. Obaj szybko rozpoczęli pertraktacje z Dyrektoriatem w sprawie utworzenia Legionów Polskich. Powstawały w ogromnych trudnościach, przy braku dostatecznej ilości pieniędzy. Ostatecznie 9 stycznia 1797 roku Dąbrowski, przy współudziale Wybickiego podpisał z rządem Republiki Lombardzkiej umowę o utworzeniu Legionów. Na dokumencie tym znalazł się także podpis Napoleona. Ten dokument jest początkiem powstania najśłynniejszego utworu Wybickiego.

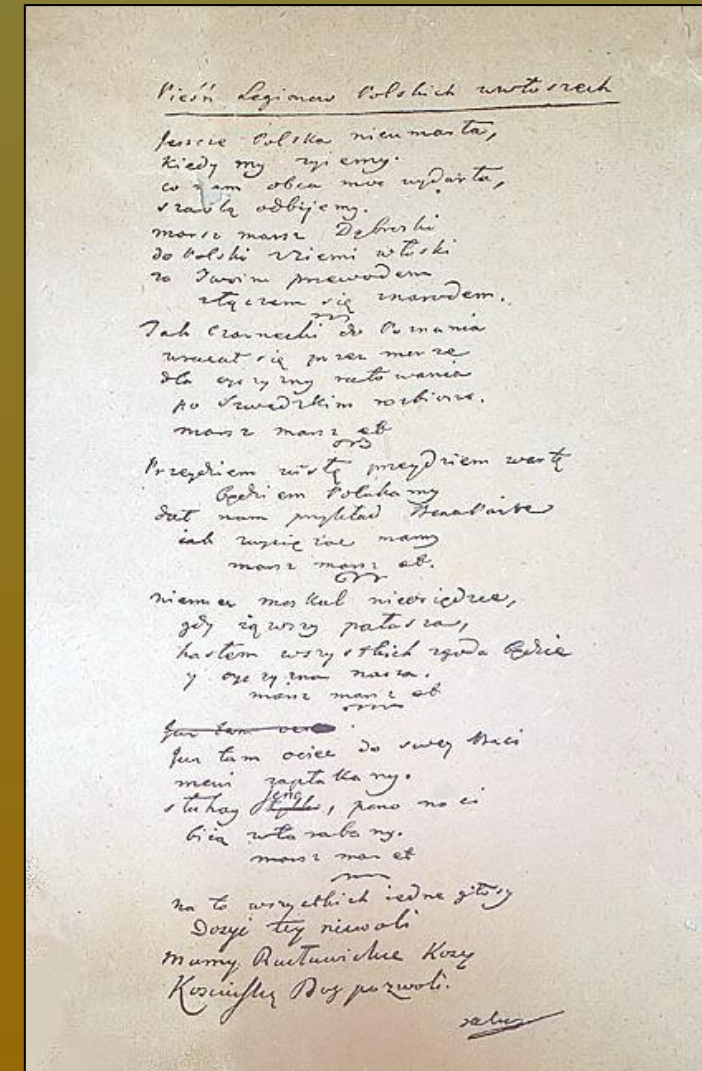
Powstanie polskiego hymnu narodowego

Po pomyślnym sfinalizowaniu zabiegów o utworzenie legionów, Wybicki postanowił dołączyć do polskich oddziałów. Wyjechał z Paryża w lipcu 1797 roku, dotarł do Reggio nell'Emilia, w którym kwaterował Dąbrowski i jego żołnierze. Wybicki był pod dużym wrażeniem patriotycznej atmosfery w mieście – w całym Reggio widać było polskie mundury i słyszeć polski język. Wzruszenie na widok narodowych barw oraz postawy bojowej legionistów, przekonanych głęboko, że przyniosą wolność innym narodom i Polsce sprawiło, że Wybicki napisał słowa pieśni znanej obecnie jako „Mazurek Dąbrowskiego” – polski hymn narodowy.

Dokładna data i okoliczności napisania „Mazurek Dąbrowskiego”, pierwotnie znanego jako „Pieśń Legionów Polskich we Włoszech”, nie są pewne i są przedmiotem sporów wśród historyków. Niektórzy badacze wskazują, że stało się to między 16, a 19 lipca 1797 r. Nie wiadomo również kto jest autorem melodii, opartej na motywach ludowego mazura. Początkowo sądzono, że melodię tę skomponował książę Michał Kleofas Ogiński, potem materiały archiwalne temu zaprzeczyły i do dziś najczęściej autorzy śpiewników i prac naukowych podają określenie „melodia ludowa”.

Pewne jedynie jest to, że pieśń z miejsca zyskała ogromną popularność i była chętnie śpiewana przez legionistów.

Z początkiem 1798 roku znana była już we wszystkich zaborach.

Faksimile rękopisu „Mazurek Dąbrowskiego”
Józefa Wybickiego

Oryginalny tekst Wybickiego

*Jeszcze Polska nie umarła,
kiedy my żyjemy.
Co nam obca moc wydarła,
szablą odbijemy.*

*Marsz, marsz, Dąbrowski
do Polski z ziemi włoski
za Twoim przewodem
złączem się z narodem.*

*Jak Czarniecki do Poznania
wracał się przez morze
dla ojczyzny ratowania
po szwedzkim rozbiore.*

Marsz, marsz, Dąbrowski...

*Przejdziem Wisłę przejdziem Wartę
będziem Polakami
dał nam przykład Bonaparte
jak zwyciężać mamy.*

Marsz, marsz, Dąbrowski...

*Niemiec, Moskal nie osiędzie,
gdy jąwszy pałasza,
hasłem wszystkich zgoda będzie
i ojczyzna nasza.*

Marsz, marsz, Dąbrowski...

*Już tam ojciec do swej Basi
mówi zapłakany:
„słuchaj jeno, pono nasi
biją w tarabany.”*

Marsz, marsz, Dąbrowski...

*Na to wszystkich jedne głosy:
„Dosyć tej niewoli
mamy Raclawickie Kosy,
Kościuszkę, Bóg pozwoli.”*

Marsz, marsz, Dąbrowski...

Aktualnie obowiązujący tekst „Mazurka Dąbrowskiego”

*Jeszcze Polska nie zginęła,
Kiedy my żyjemy.
Co nam obca przemoc wzięła,
Szablą odbierzemy.*

*Marsz, marsz Dąbrowski,
Z ziemi włoskiej do Polski.
Za twoim przewodem
Złączym się z narodem.*

*Przejdziem Wisłę, przejdziem Wartę,
Będziem Polakami.
Dał nam przykład Bonaparte,
Jak zwyciężać mamy.*

Marsz, marsz...

*Jak Czarniecki do Poznania
Po szwedzkim zaborze,
Dla ojczyzny ratowania
Wrócim się przez morze.*

Marsz, marsz...

*Już tam ojciec do swej Basi
Mówi zapłakany –
Słuchaj jeno, pono nasi
Biją w tarabany.*

Marsz, marsz...

Życie i działalność polityczna

Po opuszczeniu Reggio przez oddziały Dąbrowskiego, Wybicki pozostał z Legionami, prowadząc między innymi pracę wychowawczą wśród żołnierzy i kierując w głównej kwaterze w Mediolanie komisją rozpatrującą prośby o przyjęcie do Legionów.

W maju 1800 roku, po raz pierwszy od czasów powstania, spotkał się z Kościuszką, który w 1797 powrócił z Ameryki. Wybicki korespondował z nim jeszcze podczas pobytu we Włoszech, teraz często odbywał z nim narady, wspólnie przygotowywali memoriały dla francuskich generałów i ministrów. Starania o posunięcie sprawy polskiej do przodu na arenie międzynarodowej zakończyły się jednak niepowodzeniem.

W tej sytuacji Wybicki postanowił opuścić Paryż i przenieść się do Prus. Władze pruskie nie zezwoliły mu na powrót do Manieczek, gdzie wciąż mieszkała jego rodzina, udzieliły mu jednak amnestii. Wybicki mógł więc osiąść najpierw we Wrocławiu, później w Dreźnie. We Wrocławiu dołączyli do niego synowie Łukasz i Józef, mógł się więc zająć ich edukacją. Z resztą rodziny spotkał się dopiero w maju 1806 roku w Wyganowie na ślubie córki Teresy. Było to pierwsze spotkanie Wybickiego z rodziną po 12 latach.

Józef Wybicki

Życie i działalność polityczna

W październiku 1806 r. doszło do wybuchu wojny francusko-pruskiej i Napoleon ponownie zaczął myśleć o skorzystaniu z siły zbrojnej polskich żołnierzy. W listopadzie podczas rozmów z Dąbrowskim i Wybickim, cesarz obiecał przywrócić Polsce niepodległość. Jeszcze tego samego dnia na polecenie Napoleona powstała odezwa, napisana przez Wybickiego, wzywająca Polaków z Poznańskiego (będącego wtedy pod zaborem pruskim) do powstania. Po klęsce wojsk pruskich, Dąbrowski zajął się organizacją sił zbrojnych na wyzwolonych terenach, Wybicki natomiast reorganizacją administracji.

Na polecenie Napoleona Wybicki udał się do Warszawy, aby podobnie jak w Poznaniu, zająć się tworzeniem nowej administracji. W Warszawie wszedł w skład Komisji Rządzącej. Dzięki dobrej pracy i zaangażowaniu zyskał przychylność Napoleona, który chciał go wynagrodzić nadaniem dóbr państwowych, proponując je jako rekompensatę w zamian za majątek w Wielkopolsce, skonfiskowany przez Prusaków. Wybicki nie wyraził jednak na to zgody i prosił tylko o zwrot swojej własności. Napoleon spełnił tę prośbę i 5 czerwca 1807 roku na mocy cesarskiego dekretu zwrócono Wybickiemu Manieczki i pozostałe jego wsie.

W lipcu 1807 roku z delegacją Komisji Rządzącej Wybicki wyjechał do Drezna. Tam Napoleon oficjalnie poinformował go o utworzeniu Księstwa Warszawskiego, a 22 lipca w Dreźnie był świadkiem nadania księstwu przez Napoleona konstytucji. Podczas uroczystości Wybickiego spotkał też osobisty zaszczyt - został odznaczony przez cesarza złotym krzyżem Orderu Legii Honorowej. Z kolei od wielkiego księcia Fryderyka Augusta otrzymał Order Orła Białego. Wreszcie 21 listopada 1807 roku otrzymał też urząd senatora wojewody.

W kwietniu 1809 roku wybuchła wojna polsko-austriacka i Wybicki został mianowany namiestnikiem na Wielkopolskę. Powołał wojsko pod broń i zajął się przygotowaniem regionu do obrony. W maju przybył do Poznania generał Dąbrowski z oddziałami. Działania wojsk i miejscowych powstańców doprowadziły do usunięcia Austriaków z Wielkopolski.

Ostatnie lata działalności Wybickiego w Księstwie Warszawskim nie są dobrze znane. Wiadomo jedynie, że od lipca 1809 dużo czasu spędzał w Manieczkach, oddając się pracy w gospodarstwie i twórczości literackiej.

Życie i działalność polityczna

Po rozpoczęciu wojny z Rosją w czerwcu 1812 roku, z inicjatywy Wybickiego i innych patriotów, sejm ogłosił Konfederację Generalną Królestwa Polskiego. 11 lipca w Wilnie doszło do spotkania deputacji Rady Generalnej Konfederacji pod przewodnictwem Wybickiego z Napoleonem. Polacy nie uzyskali jednak od cesarza jednoznacznej obietnicy przywrócenia Królestwa Polskiego w granicach przedrozbiorowych.

W tym czasie w Manieczkach, zmarł jego starszy syn Łukasz, który chorował jeszcze od czasu odniesienia ran podczas bitwy pod Wagram w 1809 roku. Był to ciężki cios dla Wybickiego.

Klęska Napoleona w Rosji w 1815 roku była także osobistą katastrofą dla Wybickiego, tak zaangażowanego po stronie cesarza i w sprawę odrodzenia się państwa polskiego. Ścigany przez władze pruskie, które wyznaczyły nagrodę za jego głowę, uciekł na zachód. Od niebezpieczeństwa wybawiło go wstawiennictwo księcia Adama Czartoryskiego u cara Aleksandra I. Po jego interwencji na dworze pruskim, Wybicki już nie musiał obawiać się kary. Na mocy postanowień kongresu wiedeńskiego zachodnia część Wielkopolski z majątkiem Wybickiego znalazła się w granicach państwa pruskiego. Gdy w sierpniu 1815 roku szlachta wielkopolska składała przysięgę królowi pruskiemu, Wybicki nie pojawił się na tej uroczystości.

Józef Wybicki

Życie i działalność polityczna

W czerwcu 1816 roku Józef Wybicki wyjechał do Warszawy. W lipca 1816 został prezesem Delegacji Administracyjnej Królestwa, a 25 listopada 1817 roku prezesem Sądu Najwyższego Królestwa Polskiego, osiągając tym samym najwyższą godność w swoim życiu. Funkcję tę pełnił jedynie trzy lata, pod koniec 1820 roku złożył wniosek o zwolnienie go z tej funkcji. Prośbę motywował złym stanem zdrowia, rzeczywiste powody były jednak inne. W roku 1820 Wybickiego powołano do Deputacji Prawodawczej, której zadaniem było opracowanie nowego kodeksu karnego i kodeksu cywilnego. Wybicki opowiadał się m.in. za utrzymaniem instytucji rozwodów, czym naraził się na ostrą krytykę Kościoła, który żądał odwołania go ze stanowiska. Reakcja ta spowodowała z kolei oburzenie bardziej liberalnych warstw społeczeństwa. Car przychylił się jednak do prośby Wybickiego o dymisję i 4 września 1821 roku został on zwolniony z zajmowanej funkcji.

Po dymisji 74-letni Wybicki powrócił z Warszawy do swojego majątku w Manieczkach, gdzie spędził ostatnie miesiące życia. Zmarł nagle 10 marca 1822 roku w Manieczkach (według ksiąg parafialnych na atak febry). Został pochowany przy kościele w Brodnicy koło Śremu, w skromnej mogile, w której już w 1812 pochowano jego syna Łukasza. W 1824 roku w tej samej mogile spoczęła też jego żona Estera. 11 października 1923 dokonano ekshumacji zwłok Wybickiego, po czym przewieziono je do Poznania i 14 października, razem ze szczątkami innych uczestników wojen napoleońskich, uroczyście pochowano w Krypcie Zasłużonych Wielkopolan w podziemiach kościoła św. Wojciecha w Poznaniu, na tzw. „Skałce Poznańskiej”.

Kościół św. Wojciecha w Poznaniu, w którego podziemiach jest pochowany Józef Wybicki

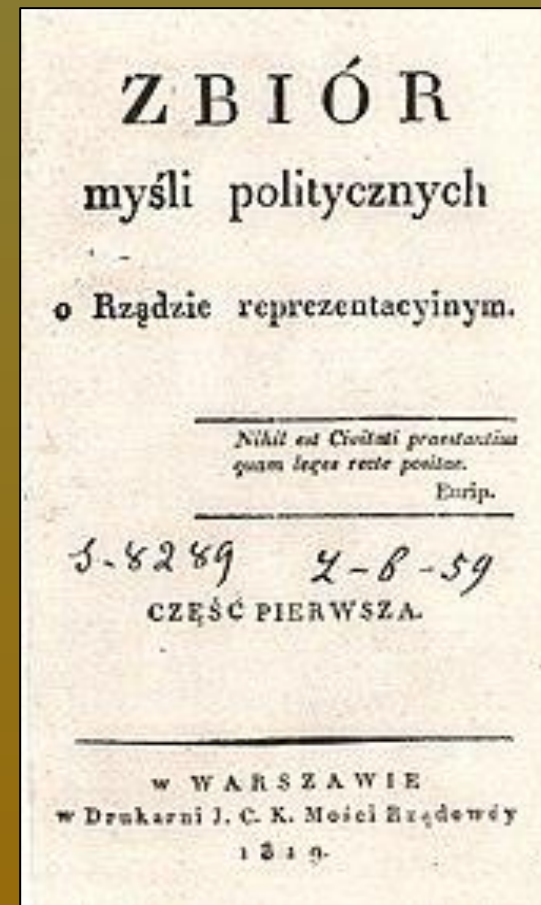
Twórczość publicystyczna i literacka

Wybicki zajmował się publicystyką. Pisał dzieła o tematyce politycznej, społecznej, ekonomicznej i moralnej, np.:

- „Listy patriotyczne do Jaśnie Wielmożnego eks-kanclerza Zamoyskiego, prawa układającego, pisane” – uważane za jedno z najważniejszych dzieł Wybickiego. W tych 14 tekstach z lat 1776–1777 Wybicki zawarł swoje społeczne i polityczne poglądy, negację i głęboką krytykę dotychczasowego ustroju Polski, ale także postulat wyzwolenia chłopów, zniesienia pańszczyzny i zastąpienia jej czynszami. Był to – jak na tamten czas – postulat niemal rewolucyjny,
- „Myśli polityczne o wolności cywilnej”,
- „Uwagi polityczne i krytyczne nad stanem dawnym i dzisiejszym narodu polskiego”,
- „Kościuszko do ludu francuskiego”,
- „Rozmowy i podróże ojca z dwoma synami”
- „Moje godziny szczęśliwe”,
- „Zbiór myśli politycznych o rządzie reprezentacyjnym”.

„Listy patriotyczne do Jaśnie Wielmożnego eks-kanclerza Zamoyskiego, prawa układającego, pisane”

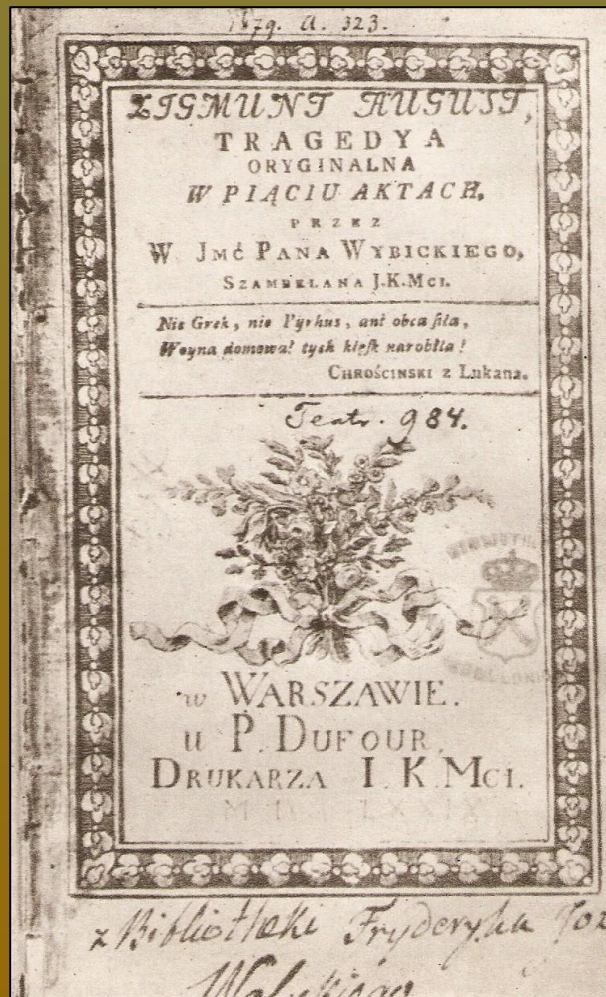

„Zbiór myśli politycznych o Rządzie reprezentacyjnym”

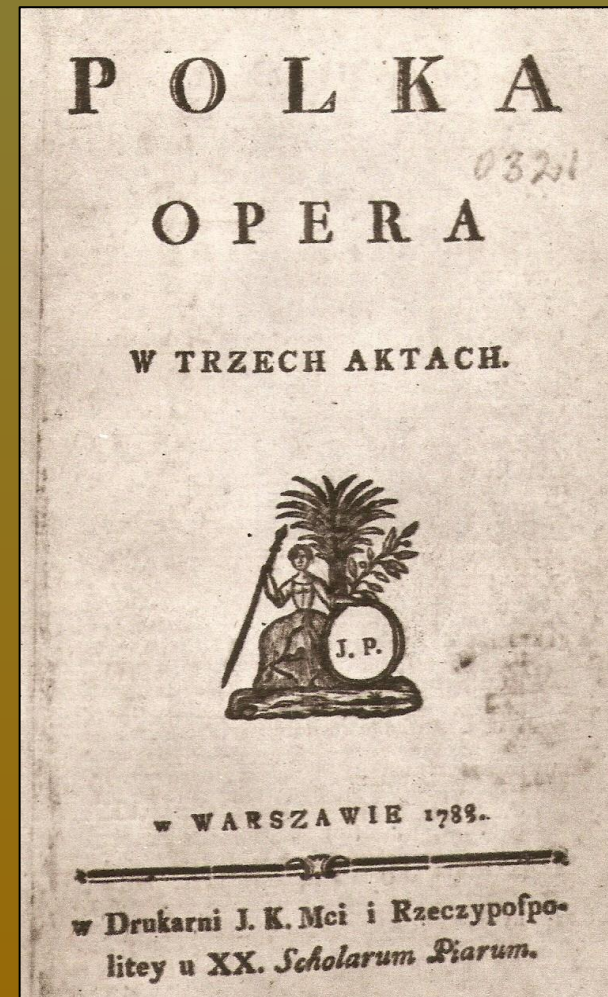
Twórczość publicystyczna i literacka

Józef Wybicki zajmował się także twórczością literacką. Pisał:

- Tragedie:
„Zygmunt August”,
„Gustaw Waza”,
- Komedie:
„Kulig”,
„Szlachcic mieszczańinem”,
„Mędrzec”,
„Jarmark”,
- Opery:
„Pasterka zbłąkana, czyli obraz wojny holenderskiej”,
„Samnitka”,
„Kmiotek”,
„Polka, czyli oblężenie Trembowli”,
- Pamiętniki

„Zygmunt August”
Tragedia w pięciu aktach

„Polka”
Opera w trzech aktach

Muzeum Hymnu Narodowego

17 lipca 1978 roku w Będominie na Kaszubach, w dworku, który w latach 1740-1785 należał do rodziny Wybickich i w którym urodził się twórca tekstu Mazurka Dąbrowskiego, zostało otwarte Muzeum Hymnu Narodowego – oddział zamiejscowy Muzeum Narodowego w Gdańsku.

W Muzeum gromadzone są pamiątki po Józefie Wybickim, dokumenty dotyczące historii Mazurka Dąbrowskiego, a także elementy wyposażenia dworu z XVIII i początku XIX w.

Najcenniejszą kolekcją Muzeum są muzykalia patriotyczne – śpiewniki i nuty polskich pieśni w tym nuty i tekst Mazurka Dąbrowskiego wydane w Paryżu w 1826 r. w języku polskim i francuskim.

Muzeum organizuje różnotematyczne wystawy okresowe. Wśród stałych ekspozycji można zobaczyć:

- „Polskie symbole narodowe”,
- „Losy Mazurka Dąbrowskiego”,
- „Józef Wybicki i jego czasy”.

Muzeum Hymnu Narodowego w Będominie na Kaszubach.
Oddział Muzeum Narodowego w Gdańsku

Bibliografia:

Dworecki Z.: Józef Wybicki 1747-1822. Żył dla ojczyzny i narodu. Poznań, Krajowa Agencja Wydawnicza 1980.

Hadyna S.: Droga do hymnu. Warszawa, Instytut Wydawniczy PAX 1989.

Szypowska M., Szypowski A.: Pieśń ziemi naszej. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo „Sport i Turystyka” 1979.

Zajewski W.: Józef Wybicki. Warszawa, „Wiedza Powszechna” 1983.

Netografia:

<https://eszkola.pl/jezyk-polski/jozef-wybicki-918.html>

https://pl.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3zef_Wybicki

<https://culture.pl/pl/tworca/jozef-wybicki>

https://pl.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3zef_Wybicki#/media/Plik:JozefWybicki.jpg

https://pl.wikipedia.org/wiki/Hymn_Polski

https://pl.wikipedia.org/wiki/Hymn_Polski#/media/Plik:Mazurek_D%C4%85browskiego_manuscript.jpg

<https://obliczaludzi.com/jozef-wybicki/>

https://pl.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3zef_Wybicki#/media/Plik:Kosciol_sw_Wojciecha_Poznan_fasada.jpg

https://pl.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3zef_Wybicki#/media/Plik:WybickiListyDoZamoyskiego.jpg

https://pl.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3zef_Wybicki#/media/Plik:WybickiZbiorMysliPolitycznych.jpg

https://pl.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3zef_Wybicki#/media/Plik:WybickiZygmuntAugust.jpg

https://pl.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3zef_Wybicki#/media/Plik:WybickiPolka.jpg

https://pl.wikipedia.org/wiki/Muzeum_Hymnu_Narodowego_w_B%C4%99dominie

https://pl.wikipedia.org/wiki/Muzeum_Hymnu_Narodowego_w_B%C4%99dominie#/media/Plik:Bedomin_Muzeum_Hymnu_Narodowego_P02_Jozef_Wybicki_Manor.jpg

Opracowała: Agnieszka Kubacka

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. J. Lompy w Katowicach Filia w Gliwicach